NEFT-QAZ SƏNAYE MÜƏSSİSƏLƏRİNİN DÖVRİYYƏ KAPİTALININ İDARƏ EDİLMƏSİNİN TƏKMİLLƏŞDİRİLMƏSİ YOLLARI

İlham Şamil RÜSTƏMOV
dosent, Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universiteti
E-mail: i.rustamov@asoiu.edu.az

Nərmin Şamil URUXOVA
Azərbaycan Dövlət Neft və Sənaye Universiteti
E-mail: urukhovanermin@gmail.com

Received: *4 February2026* ***Revised:*** *26 February 2026* ***Accepted:*** *5 March 2026*

UOT: 622:658.15 **JEL:** G31, L95, M41 **DOİ:**https://doi.org/10.32010/QVSW8785

Xülasə: Müasir iqtisadi şəraitdə neft-qaz sənaye müəssisələrinin maliyyə dayanıqlığının təmin olunması və rəqabət qabiliyyətinin artırılması üçün dövriyyə kapitalının səmərəli idarə edilməsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Dövriyyə kapitalı müəssisənin gündəlik fəaliyyətinin fasiləsiz həyata keçirilməsini təmin edən əsas maliyyə resurslarından biri hesab olunur. Xüsusilə enerji sektorunda fəaliyyət göstərən müəssisələrdə istehsal dövrünün mürəkkəbliyi, yüksək maliyyə tutumluluğu, dünya enerji bazarlarında qiymət dəyişkənliyi və logistika riskləri dövriyyə kapitalının idarə edilməsinə xüsusi yanaşmanın tətbiqini zəruri edir. Məqalədə neft-qaz sənaye müəssisələrində dövriyyə kapitalının iqtisadi mahiyyəti, onun əsas elementləri, idarəetmə mexanizmləri və səmərəlilik göstəriciləri tədqiq edilmişdir. Eyni zamanda müəssisələrdə likvidlik səviyyəsinin qorunması, debitor borclarının optimallaşdırılması, ehtiyatların idarə olunmasının təkmilləşdirilməsi və pul vəsaitlərinin effektiv bölgüsü istiqamətində mövcud problemlər araşdırılmışdır. Tədqiqat zamanı müqayisəli təhlil, sistemli yanaşma və iqtisadi-statistik metodlardan istifadə olunmuşdur.
Araşdırma nəticəsində müəyyən edilmişdir ki, rəqəmsal idarəetmə texnologiyalarının tətbiqi, risklərin çevik idarə olunması və maliyyə planlaşdırılmasının optimallaşdırılması neft-qaz sənaye müəssisələrinin dövriyyə kapitalından istifadənin səmərəliliyini artırır. Məqalədə həmçinin beynəlxalq təcrübə əsasında dövriyyə kapitalının idarə edilməsinin təkmilləşdirilməsi istiqamətində praktiki tövsiyələr verilmişdir.
Açar sözlər: dövriyyə kapitalı, neft-qaz sənayesi, maliyyə idarəetməsi, debitor borcları, likvidlik, ehtiyatların idarə olunması

Giriş

Müasir iqtisadi sistemdə müəssisələrin maliyyə dayanıqlığının təmin olunması strateji əhəmiyyət daşıyan məsələlərdən biridir. Xüsusilə neft-qaz sənaye müəssisələrində maliyyə resurslarının effektiv idarə olunması istehsal prosesinin davamlılığını və rəqabət qabiliyyətini müəyyən edən əsas amillərdən hesab edilir [1]. Dünya enerji bazarlarında baş verən dəyişikliklər, qiymət dalğalanmaları və geosiyasi risklər müəssisələrdə dövriyyə kapitalının idarə edilməsinin daha çevik və elmi əsaslarla təşkil edilməsini zəruri edir.

Neft-qaz sənayesi yüksək kapital tutumluluğu ilə seçilən sahələrdən biridir. Bu sahədə istehsal prosesinin mürəkkəbliyi, ehtiyatların böyük həcmdə saxlanılması və beynəlxalq bazarlardan asılılıq dövriyyə kapitalının idarə edilməsini müəssisənin maliyyə siyasətinin əsas istiqamətlərindən birinə çevirir. Cari aktivlərin qeyri-səmərəli idarə olunması likvidlik problemlərinə, maliyyə itkilərinə və istehsal prosesində gecikmələrə səbəb ola bilər.

İqtisadi nəzəriyyələrdə dövriyyə kapitalının idarə edilməsi müəssisənin maliyyə menecmenti-

nin mühüm elementi kimi qiymətləndirilir. Müasir yanaşmalara əsasən dövriyyə kapitalının optimal idarə olunması müəssisənin maliyyə risklərini azaldır, ödəmə qabiliyyətini artırır və rentabelliyin yüksəlməsinə müsbət təsir göstərir [4]. Bu baxımdan müasir rəqəmsal texnologiyaların və innovativ maliyyə idarəetmə sistemlərinin tətbiqi xüsusi aktuallıq kəsb edir.

Azərbaycan iqtisadiyyatında neft-qaz sənayesinin xüsusi çəkisinin yüksək olması bu sahədə maliyyə idarəetməsinin təkmilləşdirilməsini strateji prioritetə çevirir. Son illərdə qeyri-neft sektorunun inkişafı və iqtisadiyyatın diversifikasiyası istiqamətində həyata keçirilən islahatlar müəssisələrdə maliyyə dayanıqlığının artırılması məsələsini daha da aktuallaşdırmışdır.

Bu tədqiqatın əsas məqsədi neft-qaz sənaye müəssisələrində dövriyyə kapitalının idarə edilməsinin mövcud vəziyyətini təhlil etmək, əsas problemləri müəyyənləşdirmək və beynəlxalq təcrübə əsasında təkmilləşdirmə istiqamətlərini araşdırmaqdan ibarətdir.

1. Neft-qaz sənaye müəssisələrində dövriyyə kapitalının iqtisadi mahiyyəti

Müasir qlobal iqtisadi münasibətlər sistemində müəssisələrin maliyyə dayanıqlığının təmin olunması mühüm iqtisadi prioritetlərdən biri hesab edilir. Xüsusilə neft-qaz sənaye müəssisələrində maliyyə resurslarının səmərəli idarə olunması istehsalın fasiləsizliyi və rəqabət qabiliyyətinin qorunması baxımından strateji əhəmiyyət daşıyır [1]. Dünya enerji bazarlarında müşahidə olunan qiymət dəyişkənliyi, geosiyasi risklər və beynəlxalq rəqabət şəraiti müəssisələrdə dövriyyə kapitalının daha çevik idarə olunmasını tələb edir [7].

Qloballaşma proseslərinin sürətlənməsi və dünya enerji bazarlarında müşahidə olunan dəyişikliklər neft-qaz sənaye müəssisələrinin fəaliyyətinə ciddi təsir göstərir. Belə bir şəraitdə müəssisələrin maliyyə dayanıqlığının təmin olunması və istehsal prosesinin fasiləsizliyinin qorunması üçün dövriyyə kapitalının effektiv idarə olunması xüsusi aktuallıq kəsb edir. Dövriyyə kapitalı müəssisənin qısamüddətli aktivlərini əhatə etməklə yanaşı, istehsal prosesinin davamlılığını, məhsulun realizəsini və maliyyə öhdəliklərinin vaxtında yerinə yetirilməsini təmin edir.

Neft-qaz sənayesi iqtisadiyyatın strateji əhəmiyyətə malik sahələrindən biridir. Bu sahədə fəaliyyət göstərən müəssisələr yüksək həcmli maliyyə resursları, iri həcmli istehsal ehtiyatları və mürəkkəb logistika sistemləri ilə xarakterizə olunur. Belə müəssisələrdə dövriyyə kapitalının düzgün idarə olunmaması maliyyə risklərinin artmasına, likvidlik problemlərinə və istehsal prosesində gecikmələrə səbəb ola bilər. Buna görə də dövriyyə kapitalının optimal səviyyədə saxlanılması müəssisənin maliyyə nəticələrinin yaxşılaşdırılmasında mühüm rol oynayır.

Müasir dövrdə enerji bazarlarında baş verən qiymət dəyişkənliyi, geosiyasi risklər və beynəlxalq rəqabət neft-qaz müəssisələrində maliyyə idarəetməsinin daha çevik və strateji şəkildə təşkil olunmasını tələb edir. Bu baxımdan dövriyyə kapitalının idarə edilməsinin təkmilləşdirilməsi yollarının araşdırılması həm nəzəri, həm də praktiki əhəmiyyət daşıyır.

Məqalənin əsas məqsədi neft-qaz sənaye müəssisələrində dövriyyə kapitalının idarə edilməsinin mövcud vəziyyətini təhlil etmək, bu sahədə mövcud problemləri müəyyənləşdirmək və onların həlli istiqamətində elmi-praktiki təkliflər irəli sürməkdən ibarətdir.

2. Dövriyyə kapitalının iqtisadi mahiyyəti və əsas xüsusiyyətləri

Dövriyyə kapitalı müəssisənin qısamüddətli aktivlərini ifadə edən iqtisadi kateqoriya olmaqla, istehsal və satış prosesinin fasiləsiz həyata keçirilməsi üçün zəruri maliyyə resurslarını özündə birləşdirir [2]. Dövriyyə kapitalına pul vəsaitləri, istehsal ehtiyatları, debitor borcları, hazır məhsul və digər cari aktivlər daxildir. Müəssisənin normal fəaliyyəti üçün bu aktivlərin optimal səviyyədə formalaşdırılması və səmərəli idarə olunması vacibdir.

İqtisadi ədəbiyyatda dövriyyə kapitalı müəssisənin cari aktivləri ilə cari öhdəlikləri arasındakı fərq kimi də xarakterizə olunur. Bu yanaşma müəssisənin qısamüddətli maliyyə dayanıqlığını müəyyən etməyə imkan verir. Dövriyyə kapitalının həcmi müəssisənin istehsal miqyasından, texnoloji xüsusiyyətlərindən, satış siyasətindən və bazar şəraitindən asılı olaraq dəyişir.

Neft-qaz sənaye müəssisələrində dövriyyə kapitalının xüsusi əhəmiyyəti vardır. Bu müəssisələrdə istehsal dövrünün uzunmüddətli olması, yüksək xammal və avadanlıq ehtiyatlarının saxlanılması, iri həcmli logistika əməliyyatlarının həyata keçirilməsi dövriyyə kapitalına olan tələbi artırır. Eyni zamanda enerji bazarlarında qiymət

dəyişkənliyi müəssisələrin maliyyə axınlarına birbaşa təsir göstərir.

Dövriyyə kapitalının əsas funksiyalarına aşağıdakılar daxildir:

1. istehsal prosesinin fasiləsizliyinin təmin olunması;
2. müəssisənin cari öhdəliklərinin yerinə yetirilməsi;
3. likvidliyin qorunması;
4. satış və kommersiya fəaliyyətinin dəstəklənməsi;
5. maliyyə sabitliyinin təmin edilməsi.

Dövriyyə kapitalının idarə olunmasında əsas məqsəd müəssisənin ödəmə qabiliyyətini qorumaqla yanaşı mənfəətliliyin artırılmasıdır. Bunun üçün müəssisə cari aktivlərin strukturunu optimallaşdırmalı, artıq ehtiyatların formalaşmasının qarşısını almalı və debitor borclarına effektiv nəzarət etməlidir.

Müasir iqtisadi şəraitdə dövriyyə kapitalının idarə olunması yalnız maliyyə idarəetməsi məsələsi deyil, həm də strateji idarəetmənin mühüm elementi hesab olunur. Bu baxımdan müəssisələrdə çevik maliyyə mexanizmlərinin tətbiqi xüsusi əhəmiyyət daşıyır.

3. Neft-qaz sənaye müəssisələrində dövriyyə kapitalının idarə edilməsinin xüsusiyyətləri

Neft-qaz sənayesi digər istehsal sahələrindən bir sıra spesifik xüsusiyyətləri ilə fərqlənir [3]. Bu sahədə fəaliyyət göstərən müəssisələr yüksək kapital tutumluluğu, mürəkkəb texnoloji proseslər və geniş beynəlxalq iqtisadi əlaqələrlə xarakterizə olunur. Belə şəraitdə dövriyyə kapitalının idarə olunması daha çətin və çoxşaxəli xarakter daşıyır.

Neft-qaz sənaye müəssisələrində dövriyyə kapitalının əsas hissəsini istehsal ehtiyatları təşkil edir. Xammal, ehtiyat hissələri, yanacaq və texniki avadanlıqların böyük həcmdə saxlanılması müəssisənin istehsal prosesinin fasiləsizliyini təmin etmək üçün vacibdir. Lakin artıq ehtiyatların saxlanılması maliyyə resurslarının dövriyyədən çıxmasına və əlavə xərclərin yaranmasına səbəb olur.

Bu sahədə debitor borclarının idarə olunması da mühüm əhəmiyyətə malikdir. Enerji məhsullarının beynəlxalq bazarlarda satışı zamanı uzunmüddətli müqavilələr və gecikmiş ödənişlər debitor borclarının artmasına gətirib çıxarır. Debitor borclarının vaxtında geri qaytarılmaması müəssisənin likvidlik səviyyəsinə mənfi təsir göstərir.

Neft-qaz müəssisələrində pul vəsaitlərinin idarə olunması xüsusi diqqət tələb edir. Dünya bazarlarında enerji qiymətlərinin dəyişməsi müəssisələrin gəlirlərinə birbaşa təsir etdiyindən pul axınlarının düzgün planlaşdırılması vacibdir. Pul vəsaitlərinin səmərəli idarə olunması müəssisənin maliyyə sabitliyini gücləndirir.

Dövriyyə kapitalının idarə edilməsinə təsir göstərən əsas amillər aşağıdakılardır:

- dünya enerji bazarlarında qiymət dəyişiklikləri;
- geosiyasi risklər;
- istehsal texnologiyalarının mürəkkəbliyi;
- logistika və nəqliyyat xərcləri;
- inflyasiya və valyuta məzənnələrinin dəyişməsi;
- kredit siyasəti və maliyyə bazarlarının vəziyyəti.

Müasir şəraitdə neft-qaz sənaye müəssisələri rəqəmsal texnologiyaların tətbiqi vasitəsilə dövriyyə kapitalının idarə olunmasını təkmilləşdirməyə çalışırlar. ERP sistemləri, avtomatlaşdırılmış maliyyə planlaşdırılması və data analitika platformaları maliyyə qərarlarının daha operativ qəbul edilməsinə imkan yaradır.

4. Dövriyyə kapitalının idarə edilməsində mövcud problemlər

Neft-qaz sənaye müəssisələrində dövriyyə kapitalının idarə edilməsində bir sıra problemlər müşahidə olunur [6]. Bu problemlər müəssisələrin maliyyə dayanıqlığına və ümumi fəaliyyət səmərəliliyinə mənfi təsir göstərir.

Əsas problemlərdən biri ehtiyatların həddindən artıq formalaşdırılmasıdır. Bir çox müəssisələr istehsalın dayanmasının qarşısını almaq məqsədilə normadan artıq xammal və ehtiyat hissələri saxlayırlar. Bu isə maliyyə vəsaitlərinin uzun müddət dövriyyədən kənarda qalmasına səbəb olur.

Neft-qaz sənayesində xarici iqtisadi amillər də dövriyyə kapitalının idarə edilməsinə təsir göstərir. Dünya bazarlarında neft qiymətlərinin azalması müəssisələrin gəlirlərinin azalmasına və maliyyə axınlarının zəifləməsinə səbəb olur. Bu zaman müəssisələrin cari öhdəlikləri yerinə yetirmək imkanları məhdudlaşır.

Müasir dövrdə kibertəhlükəsizlik riskləri və rəqəmsal sistemlərin yetərincə inkişaf etməməsi də maliyyə idarəetməsində problemlər yaradır. İnformasiya sistemlərinin qeyri-effektiv

fəaliyyəti maliyyə məlumatlarının vaxtında emal edilməsinə mane olur.

İdarəetmə sahəsində peşəkar kadr çatışmazlığı da mühüm problemlərdən biridir. Müasir maliyyə texnologiyalarını və risk idarəetmə mexanizmlərini bilən mütəxəssislərin azlığı müəssisələrin idarəetmə imkanlarını məhdudlaşdırır.

5. Dövriyyə kapitalının idarə edilməsinin təkmilləşdirilməsi istiqamətləri

Cədvəl 1. Neft-qaz sənaye müəssisələrində dövriyyə kapitalının əsas problemlərinin təhlili

Problemlər	Yaranma səbəbləri	Müəssisəyə təsiri	Təklif olunan həll yolları
Ehtiyatların normadan artıq saxlanılması	Planlaşdırmanın zəif təşkili	Maliyyə vəsaitlərinin dövriyyədən çıxması	ERP sistemlərinin tətbiqi və logistikanın optimallaşdırılması
Debitor borclarının yüksək səviyyəsi	Kredit siyasətinin qeyri-effektivliyi	Likvidlik risklərinin artması	Elektron ödəniş sistemlərinin tətbiqi və nəzarətin gücləndirilməsi
Pul axınlarının qeyri-sabitliyi	Maliyyə planlaşdırılmasının zəifliyi	Cari öhdəliklərin gecikməsi	Pul axınlarının proqnozlaşdırılması
Valyuta riskləri	Xarici bazarlardan asılılıq	Maliyyə itkiləri	Hedcinq alətlərinin tətbiqi
Rəqəmsal sistemlərin zəifliyi	Texnoloji gerilik	Operativ idarəetmənin zəifləməsi	Rəqəmsal transformasiya strategiyası

Mənbə: *müəllif tərəfindən Brigham & Houston (2021), OECD Economic Outlook (2023) və IEA World Energy Outlook (2024) materialları əsasında hazırlanmışdır.*

Cədvəlin təhlili göstərir ki, neft-qaz sənaye müəssisələrində dövriyyə kapitalının idarə edilməsində əsas problemlər daha çox maliyyə planlaşdırılması və risk idarəetməsi ilə bağlıdır. Xüsusilə debitor borclarının artması və artıq ehtiyatların formalaşdırılması maliyyə resurslarının səmərəsiz istifadəsinə səbəb olur.

Bu isə müəssisənin likvidlik səviyyəsini zəiflədir və maliyyə dayanıqlığını aşağı salır.

Aparılmış təhlil nəticəsində müəyyən edilmişdir ki, rəqəmsal idarəetmə sistemlərinin tətbiqi maliyyə proseslərinin daha şəffaf təşkilinə imkan yaradır. Eyni zamanda pul axınlarının uzunmüddətli proqnozlaşdırılması müəssisələrdə maliyyə risklərinin azalmasına səbəb olur.

Cədvəl 2. Dövriyyə kapitalının idarə edilməsində ənənəvi və müasir yanaşmaların müqayisəsi

Göstəricilər	Ənənəvi yanaşma	Müasir yanaşma
Ehtiyatların idarə olunması	Əl üsulu ilə planlaşdırma	Avtomatlaşdırılmış ERP sistemləri
Debitor borclarına nəzarət	Kağız sənəd dövriyyəsi	Elektron nəzarət və CRM sistemləri
Maliyyə planlaşdırılması	Qısamüddətli yanaşma	Strateji və uzunmüddətli planlaşdırma
Risklərin idarə olunması	Reaktiv yanaşma	Proaktiv və analitik yanaşma
Məlumatların emalı	Gecikmiş hesabatlar	Real vaxt rejimində təhlil

Mənbə: *müəllif tərəfindən Kaplan & Norton (2020), Ross, Westerfield & Jordan (2022) əsərləri əsasında tərtib edilmişdir.*

Müqayisəli təhlil göstərir ki, müasir yanaşmaların tətbiqi müəssisələrdə maliyyə qərarlarının daha operativ qəbul edilməsinə şərait yaradır. Ənənəvi idarəetmə metodlarında məlumatların gec emalı və risklərin vaxtında müəyyən edilməməsi ciddi problemlər yaradır. Müasir rəqəmsal sistemlər isə maliyyə resurslarının daha səmərəli bölüşdürülməsinə imkan verir.

Beynəlxalq təcrübənin təhlili göstərir ki, inkişaf etmiş ölkələrin enerji şirkətlərində rəqəmsal maliyyə idarəetməsi geniş tətbiq edilir. Bu isə dövriyyə kapitalının dövretmə sürətini artırır və mənfəətlilik göstəricilərinə müsbət təsir göstərir [8].

Dövriyyə kapitalının idarə edilməsinin səmərəliliyinin qiymətləndirilməsi üçün bir sıra maliyyə göstəricilərindən istifadə olunur. Bu göstəricilər müəssisənin likvidlik səviyyəsini, ödəmə qabiliyyətini və maliyyə dayanıqlığını müəyyən etməyə imkan verir.

Cədvəl 3. Dövriyyə kapitalının əsas səmərəlilik göstəriciləri

Göstərici	İqtisadi məzmunu	Optimal səviyyə
Cari likvidlik əmsalı	Cari aktivlərin cari öhdəliklərə nisbəti	2:1
Dövriyyə kapitalının dövretmə sürəti	Aktivlərin istifadəsinin effektivliyi	Yüksək olmalıdır
Debitor borclarının dövretmə müddəti	Ödənişlərin geri qaytarılma müddəti	Minimum olmalıdır
Ehtiyatların dövretmə əmsalı	Ehtiyatların istifadə sürəti	Yüksək olmalıdır
Pul vəsaitlərinin rentabelliyi	Pul axınlarının gəlirliliyi	Stabil artım

Mənbə: *müəllif tərəfindən Abbasov A.B. (2021), Məmmədov Z.F. (2020) və Dünya Bankının hesabatları əsasında hazırlanmışdır.*

Təhlil göstərir ki, cari likvidlik əmsalının optimal səviyyədən aşağı olması müəssisənin maliyyə risklərinin artmasına səbəb olur. Eyni zamanda debitor borclarının dövretmə müddətinin uzanması pul axınlarının zəifləməsinə gətirib çıxarır.

Neft-qaz sənaye müəssisələrində ehtiyatların dövretmə sürətinin aşağı olması istehsal xərclərinin artmasına və maliyyə resurslarının səmərəsiz istifadəsinə səbəb olur. Bu baxımdan ehtiyatların optimallaşdırılması müəssisələrin əsas prioritetlərindən biri hesab edilməlidir.

Maliyyə göstəricilərinin təhlili əsasında müəyyən edilmişdir ki, rəqəmsal maliyyə idarəetmə sistemlərinin tətbiqi dövriyyə kapitalının idarə olunmasının səmərəliliyini artırır və müəssisələrin maliyyə nəticələrinə müsbət təsir göstərir [5].

6. Dövriyyə kapitalının idarə edilməsinin təkmilləşdirilməsi istiqamətləri

Neft-qaz sənaye müəssisələrində dövriyyə kapitalının idarə edilməsinin təkmilləşdirilməsi müəssisələrin maliyyə dayanıqlığının artırılması baxımından mühüm əhəmiyyət daşıyır [4]. Müasir iqtisadi şəraitdə müəssisələr çevik idarəetmə mexanizmlərindən və innovativ texnologiyalardan istifadə etməlidirlər.

İlk növbədə ehtiyatların idarə olunması sistemi optimallaşdırılmalıdır. Bunun üçün müəssisələrdə ehtiyat normativlərinin yenidən müəyyən edilməsi və "Just in Time" idarəetmə modelinin tətbiqi məqsədəuyğun hesab olunur. Bu yanaşma artıq ehtiyatların saxlanılmasının qarşısını almağa və maliyyə resurslarının daha səmərəli istifadəsinə imkan verir.

Debitor borclarının idarə edilməsinin təkmilləşdirilməsi üçün müəssisələrdə kredit siyasəti sərtləşdirilməli və müştərilərin maliyyə vəziyyəti mütəmadi qiymətləndirilməlidir. Elektron ödəniş sistemlərinin tətbiqi və müqavilə intizamının gücləndirilməsi ödənişlərin vaxtında həyata keçirilməsinə kömək edir. Pul vəsaitlərinin idarə olunmasında müasir maliyyə planlaşdırılması alətlərindən istifadə vacibdir. Büdcələşdirmə sisteminin təkmilləşdirilməsi və pul axınlarının proqnozlaşdırılması müəssisənin likvidlik səviyyəsini artırır. Rəqəmsal transformasiya dövriyyə kapitalının idarə olunmasının təkmilləşdirilməsində mühüm rol oynayır. ERP sistemləri və maliyyə analitika proqramları vasitəsilə müəssisələr real vaxt rejimində maliyyə məlumatlarını izləyə və daha operativ qərarlar qəbul edə bilirlər.

Risklərin idarə olunması sisteminin gücləndirilməsi də vacib istiqamətlərdən biridir. Müəssisələr valyuta riskləri, qiymət dəyişiklikləri və geosiyasi risklərə qarşı qabaqlayıcı tədbirlər həyata keçirməlidirlər.

Kadr potensialının inkişaf etdirilməsi də mühüm əhəmiyyətə malikdir. Müasir maliyyə idarəetməsi sahəsində bilik və bacarıqlara malik mütəxəssislərin hazırlanması müəssisələrdə idarəetmənin keyfiyyətini artırır.

Beynəlxalq təcrübədə neft-qaz şirkətləri dövriyyə kapitalının idarə edilməsində rəqəmsal maliyyə sistemlərinə və süni intellekt texnologiyalarına geniş yer verirlər. Bu yanaşma maliyyə əməliyyatlarının sürətlənməsinə və idarəetmə xərclərinin azalmasına səbəb olur.

Nəticə

Aparılmış tədqiqat göstərir ki, neft-qaz sənaye müəssisələrində dövriyyə kapitalının idarə olunması müəssisənin maliyyə dayanıqlığının və rəqabət qabiliyyətinin təmin edilməsində mühüm rol oynayır. Müasir iqtisadi şəraitdə enerji bazarlarında baş verən dəyişikliklər, qiymət dalğalanmaları və geosiyasi risklər müəssisələrdə çevik maliyyə idarəetmə sisteminin formalaşdırılmasını zəruri edir.

Araşdırma nəticəsində müəyyən edilmişdir ki, dövriyyə kapitalının idarə edilməsində əsas prob-

lemlər ehtiyatların artıq formalaşdırılması, debitor borclarının yüksək səviyyəsi, pul vəsaitlərinin qeyri-səmərəli idarə olunması və rəqəmsal idarəetmə sistemlərinin yetərincə inkişaf etməməsi ilə bağlıdır.

Məqalədə müəyyən edilmişdir ki, rəqəmsal texnologiyaların tətbiqi, maliyyə planlaşdırılmasının təkmilləşdirilməsi, risk idarəetmə sistemlərinin gücləndirilməsi və beynəlxalq təcrübənin tətbiqi dövriyyə kapitalının idarə edilməsinin səmərəliliyini artırır.

Tədqiqat əsasında aşağıdakı təkliflər irəli sürülmüşdür:

- ehtiyatların idarə olunmasında müasir logistika sistemlərinin tətbiqi;
- debitor borclarına nəzarətin gücləndirilməsi;
- rəqəmsal maliyyə idarəetmə platformalarının tətbiqi;
- pul axınlarının uzunmüddətli planlaşdırılması;
- maliyyə risklərinin qabaqlayıcı idarə olunması;
- peşəkar maliyyə kadrlarının hazırlanması.

Nəticə etibarilə qeyd etmək olar ki, neft-qaz sənaye müəssisələrində dövriyyə kapitalının effektiv idarə olunması müəssisələrin iqtisadi səmərəliliyinin artırılmasına, maliyyə sabitliyinin möhkəmləndirilməsinə və beynəlxalq rəqabət qabiliyyətinin yüksəldilməsinə mühüm töhfə verir.

ƏDƏBIYYAT SIYAHISI:

1. Abbasov A.B. Müəssisələrin maliyyəsi. Bakı: Elm və Təhsil, 2021.
2. Məmmədov Z.F. Maliyyə menecmenti. Bakı: İqtisad Universiteti nəşriyyatı, 2020.
3. Həsənov R.T. Neft-qaz sənayesində iqtisadi idarəetmə problemləri. Bakı, 2022.
4. Brigham E., Houston J. Fundamentals of Financial Management. Boston: Cengage Learning, 2021.
5. Ross S., Westerfield R., Jordan B. Corporate Finance. New York: McGraw-Hill Education, 2022.
6. Əliyev E.M. Müasir iqtisadi şəraitdə dövriyyə kapitalının idarə olunması problemləri. “Maliyyə və Uçot” jurnalı, №4, 2023.
7. World Bank. Global Economic Prospects Report. Washington DC, 2024.
8. International Energy Agency. World Energy Outlook 2024. Paris, 2024.
9. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi. Enerji sektoru üzrə statistik göstəricilər, 2024.
10. Kaplan R., Norton D. Strategic Performance Management and Financial Efficiency. Harvard Business Review Press, 2020.
11. İbrahimov N.A. Sənaye müəssisələrində maliyyə resurslarının idarə edilməsi. Bakı, 2021.
12. OECD Economic Outlook Report. Paris, 2023.

WAYS TO IMPROVE WORKING CAPITAL MANAGEMENT OF OIL AND GAS INDUSTRIAL ENTERPRISES

Ilham Shamil RUSTAMOV
Associate Professor, Azerbaijan State Oil and Industry University

Narmin Shamil URUKHOVA
Azerbaijan State Oil and Industry University
E-mail: urukhovanermin@gmail.com

Abstract: In modern economic conditions, effective management of working capital plays a crucial role in ensuring the financial sustainability and increasing the competitiveness of oil and gas industrial enterprises. Working capital is considered one of the main financial resources that ensures the uninterrupted operation of an enterprise’s daily activities. Particularly in the energy sector, the complexity of production cycles, high capital intensity, fluctuations in global energy markets, and logistics risks necessitate the application of a special approach to working capital management.

This article examines the economic essence of working capital in oil and gas industrial enterprises, its main components, management mechanisms, and efficiency indicators. At the same time, the study analyzes existing problems related to maintaining liquidity, optimizing accounts receivable, improving inventory management, and ensuring the efficient allocation of cash resources within enterprises. Comparative analysis, systematic approach, and economic-statistical methods were applied during the research process.
The findings reveal that the implementation of digital management technologies, flexible risk management mechanisms, and the optimization of financial planning significantly increase the efficiency of working capital utilization in oil and gas enterprises. Furthermore, the article provides practical recommendations for improving working capital management based on international experience.
Keywords: working capital, oil and gas industry, financial management, accounts receivable, liquidity, inventory management.

СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ УПРАВЛЕНИЯ ОБОРОТНЫМ КАПИТАЛОМ НЕФТЕГАЗОВЫХ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Ильхам Шамиль РУСТАМОВ
Доцент, Азербайджанский государственный университет нефти и промышленности
E-mail: i.rustamov@asoiu.edu.az

Нармин Шамиль УРУХОВА
Азербайджанский Государственный Университет Нефти и Промышленности
E-mail: urukhovanermin@gmail.com

Резюме: В современных экономических условиях эффективное управление оборотным капиталом имеет важное значение для обеспечения финансовой устойчивости и повышения конкурентоспособности нефтегазовых промышленных предприятий. Оборотный капитал считается одним из основных финансовых ресурсов, обеспечивающих бесперебойное осуществление повседневной деятельности предприятия. Особенно на предприятиях энергетического сектора сложность производственного цикла, высокая капиталоёмкость, изменчивость мировых цен на энергоносители и логистические риски требуют применения особого подхода к управлению оборотным капиталом.
В статье исследованы экономическая сущность оборотного капитала на нефтегазовых промышленных предприятиях, его основные элементы, механизмы управления и показатели эффективности. Одновременно были рассмотрены существующие проблемы, связанные с поддержанием уровня ликвидности, оптимизацией дебиторской задолженности, совершенствованием управления запасами и эффективным распределением денежных средств. В ходе исследования использованы методы сравнительного анализа, системного подхода и экономико-статистические методы.
В результате исследования установлено, что внедрение цифровых технологий управления, гибкое управление рисками и оптимизация финансового планирования способствуют повышению эффективности использования оборотного капитала нефтегазовых промышленных предприятий. В статье также представлены практические рекомендации по совершенствованию управления оборотным капиталом на основе международного опыта.
Ключевые слова: оборотный капитал, нефтегазовая промышленность, финансовое управление, дебиторская задолженность, ликвидность, управление запасами.